

FIGYELŐ

A kisebbségi irodalom

A »Láthatár« szeptemberi száma

A közelmúlt években az utódállamok magyarságának irodalma teljesen önálló kisebbségi irodalomná nőtte ki magát. Úgy az erdélyi, mint a szlovenszkói és a legkésőbbben indult vajdasági irodalom ma már jelentős helyet foglalnak el a magyarnyelvű külteremékek és kultúrmunkák között. Komoly irodalmi és társadalmi folyóiratok, értékes kultúr-előadások és nagy jövőre tekintő könyvkiadó-vállalatok tesznek bizonyosságot a halhatatlan kisebbségi kultúrmunkákról.

Mint külön-külön élő kis kultúr-szigetek egymástól távol élik önálló életüket, ápolják anyanyelvüket és megóvják az elmúlástól mindazt, amit elődeik az anyaföldben, az anyanyelvben és népszokásokban megörökítve rájuk hagytak. Ám nemcsak azon dolgoznak, hogy örökölt kincsüket megőrizték, hanem önfeláldozóan ápolják is azt, hogy a rohamosan fejlődő kultúra magaslatain méltó helyet foglaljanak el.

Erről az áldozatkész, önzetlen és mindenkire nézve messze a jövőbe ivelő hasznos kultúrmunkáról ad hozzáértő és beható ismertetést Csuka Zoltán a volt neves vajdasági költő lapja a »Láthatár«. Célja megismertetni az anyaországgal a kisebbségi magyarok kultúrmunkájának értékes eredményeit. Főlkelti minden kultúrember érdeklődését a kisebbségi magyarság értékes kultúrmunkájára és ezzel új olvasó-

tábort létesít az utódállamok irodalmának.

A kisebbségi írók és ezek munkájának beható ismertetése mellett nagy teret juttat a lap külföldön és más világrészen élő magyar írók számára.

A »Láthatár« második évfolyamát éli. Rövid múltjának ellenére neves írókkal és munkatársakkal dicsekedhetik, akik az idegen földeken nagy önzetlenséggel és tudással áldoznak anyanyelvüknek és ezeréves kultúrájuknak.

Reményi József, az Amerikában élő neves magyar író és kritikus a kisebbségi irodalomról ír amerikai szemmel ismertetést. Az amerikai író legutóbbi európai látogatásakor Magyarországon és Erdélyben járt. Nagy elismeréssel emlékezik meg a kitűnő erdélyi írógárdáról, Tamási Áronról, Koós Károlyról, Dsida Jenőről, Drákó Istvánról és Szombathy Viktorról, de véletlen folytán-e, egy szóval sem említi a vajdasági magyar irodalmat a kisebbségi irodalmak között.

Szombathy Viktor »Regény a faluról« című tanulmányával egy olyan irodalmi problémát fejteget, amelynek fontossága nemcsak a kisebbségi irodalmakra, hanem az anyaországi regényirodalomra nézve is nagyjelentőségű.

Kollektív regényt kell írni a faluról, — írja Szombathy — típusokat belevinni a regénybe az új generáció meg-

tépettjeiből, írni a szomorú, harcias munkanélküliekről, a pártoskodókról, a vallásfelekezetek éles ellentéteiről, munkaalkalomról, a kihasználtakról és a sokszor szégyenletesen lekenyerezett, fillérekkel betömöttszájú szomorú parasztjainkról.

Erről kellene regényt írni!

Juhász Ferenc a volt becskerekai Magyar Közművelődési Egyesület főtitkára beszámol a jugoszláviai magyar egyesület széleskörű kultúr munkájáról.

Reményik Sándor a neves erdélyi író a „Pásztortűz“ című folyóirat multjáról és jövőjéről számol be a budapesti könyvnap alkalmával. A lap nemes célja a közeljövőben megörökíteni az ősi székely motívumokat, az erdélyi romantikus tájakat és azokat az értékes hagyományokat, melyeket a nagymúltú, romantikus székelységtől kaptak örökségbe.

J. Szemlér Ferenc a vécei Helikon idei találkozójáról emlékezik meg.

Báró Kemény János, az erdélyi kultúrharcosok áldozatkész vezére minden évben összehívja az erdélyi írókat kastélyába, ahol megtárgyalják a fontos és sürgős kulturális kérdéseket.

Az idei találkozó három új célkitűzést teremtett meg. Az egyik az erdélyi magyar nép irodalmi nevelése; a második az erdélyi magyar drámaírás; a harmadik a magyar-román kultúrközeledés kiépítése.

Hogy ezek a határozott és jól kidolgozott célkitűzések milyen nagyjelentőségűek az erdélyi magyar irodalom történetében, azt nem szükséges külön kihangsúlyozni.

Ídeje lenne már, hogy mi is a Vajdaságban, az itteni közönyös magyarságot hasonló irodalmi nevelésben részesítsen.

Jancsó Elemér Bárd Oszkáról, Erdély legrégebb, élő magyar írójának életéről és munkásságáról ír beható tanulmányt.

A szemelvényekben, könyv és folyóirat szemlékben részletesen foglalkozik a lap a kisebbségi magyar irodalom és kultúr munka minden megnyilatkozásával.

Különösen figyelemre méltó Őlvedi János: „Két generáció összetalálkozása“ című cikke a pozsonyi Magyar Miner-vából.

Hogy Szlovénországban milyen nagy súlyt fektetnek az új generáció kultúr munkájára, azt csak akkor látjuk tisztán, amikor a mi viszhangtalan földjeink felett a küzdelmes és nehéz munka után két-háromsoros hírközleményekben olvassuk munkánk tudomásul vételét: ezzel szemben Szlovénországban oldalakat szánnak a lapok az ifjúsági kultúr munka propagálására és büszke elismerésére.

A két generáció összetalálkozásáról Őlvedi János így ír:

„A felületes újságolvasó, aki a krónikusan fellépő eseményeket csupán regisztrálni szokta, azoknak indító okait már nem keresi, jelen esetünkben is valószínűleg minden lelki megrezdülés vagy megjegyzés nélkül siklik át a tényeken s nem veszi észre, hogy e látásra szimplán prózai megnyilatkozásban, a főiskolásság munkavállalásában **mennyi erő és szimbólikus tendencia rejlik**“.

„Tévednénk, ha lebecsülnénk a főiskolásoknak ezt a kezdeményezését“.

Úgyszintén Szombathy Viktor egy írásában nagy jelentőséget és értéket ad az új generáció kultúr harcának.

*

Aminthogy Szlovénországban és Erdélyben látjuk az ifjú kultúrharcosok megbecsülését és fölkarolását: kívánjuk mi is, hogy tegye meg ezt a vajdasági magyarság idősebb generációja is fiataljaival szemben.

Ha mást nem is, de a megbecsülést mi is kiérdemeltük!

Lévay Endre

Kassák Lajos :

Az utak ismeretlenek

A mi generációnk új lelki struktúrájának keresztmetszete. Pergöl Dániel messziről jött. Még félig gyerek, amikor önként jelentkezik frontszolgálatra. A háború gyilkos borzalmi közepette egymás után szakadtak el azok a fonalak, melyek gyermeksége életképzeléséhez és gondolatvilágához kötöttek: „Kicsúsztam a megszokott kerékvágásból és elszakadtam mindentől, ami fix pont a világban. A háború után tovább sodródtam és cepelt magával az áradás, mint a falevelet...“ A szabad vándorok könnyelmű életét éli és „öntudatos“ csavargóvá lesz: életének tengelye a kanyargó országút s ez vezet ebbe az erdész-bányász városkába is, ahol új tényező vetődik az életébe: a szerelem. Mélységes ősi ösztönök készítetik eddigi életmódjának elhagyására; egy fakitermelő üzem szolgálatába lép a vállalat tulajdonosnőjének kedvéért. Furcsa szerelem szövődik most kettőjük között. A leány ereiben az erdőtulajdonos elődök vére kering, gondolatvilágát pedig a nevelés és a megszokás megtöltötték a polgári rend és a birtokos kapzsiság ércből gyúrt formáival. A vándor hosszú útján levetkezett minden hazug konvenciót s lényét a nemes emberiség tölti be. A szerelem mintha áthidalta volna ezt a tátongó szakadékot s a házasság látzólag teljesen egybekapcsolja a két fiatal életet. Dániel már csak ritkán hallja a határtalan út hívó szavát, mintha teljesen beletörődött volna a tevékeny élet mindennapjainak szürke egymásutánjába.

Ekkor tör ki a munkásság bérharca. Dánielen egyszeriben úrrá lesz régi multjának harcos emléke és feltartóztatatlanul a munkásság oldalára sodorja. Ő lesz titkos vezetőjük, legfőbb támogatójuk. Most egyszerre feltárul a

régi szakadék a maga vigasztalan örvénylő mélységeivel: az erdőtulajdonos szembekerül a csavargóval. Az asszonyban az anya ösztönös telhetetlensége igyekszik születendő gyermeke számára a lehető legnagyobb jólétet biztosítani, a férje viszont éjne idején dézsmálja meg az éléskamrát, hogy a sztrájkolókat eleséghez juttassa. Az összeütközés elkerülhetetlen. Kisebb-nagyobb jelenetek csak elmélyítik az ellentéteket, amíg Dániel egy csöndes napon tudára ébred, hogy feleségéhez immár nem fűzi semmi: „Elvesztem számára. Akár fejbe löhettem volna magam előtte, annyira elvesztem a számára...“ Egy verőfényes őszi hajnalon összefűzi hátizsákját s könnyű szívvvel, könnyű léptekkel megindul. Ősz volt, amikor jött s most újra ősz van... Messziről kéklő hegyek intgetnek... s az utak ismeretlenek.

A regény főalakja és kétségkívül a legtöbb átérzéssel és a legmelegebb tónusokkal megfestett figurája maga Pergöl Dániel. Szenvedései és bolyongásai átforgatják a lelkét: a sokgenerációs elpolgáriasodás zománca lefoszlik róla, mint valami elkopott gúnya. Útálja a testet kínzó, lelket felrölő robotot s minden vagyonnál többre becsüli a csavargók nehéz, de független szabadságban fürdőző életét. Megveti a képmutatást, a nagy szavakat, mert sorozatos kiábrándulásai elvették tőle a világba dobolt eszmékbe való hitet. Egyszerűen emberré lesz a szó legszorosabb értelmében s mélységes emberszeretetének kategorikus imperatívusza kényszeríti a kihasználtak és elnyomottak oldalára. Szemben vele Júlia az ellenkező véglet megtestesítője; hagyományokon és megszokáson nyugszik egész lelki élete. Önzése tulajdonképpen nem is a saját fogyaté-

kossága, hanem szűklátókörű társadalmi osztályának öröksége. Sokszor kegyetlen, de kegyetlensége nem tudatos megfontolás eredménye, hanem a sokévi megszokás és környezet spon-tán megnyilatkozása: Tud gonosz lenni, anélkül, hogy rossz lenne.

A két főalak személyében két világ-felfogás kerül szembe egymással. Mindkét részről megvan minden igyekezet és jóakarát az összesímuláshoz, de a szakadék áthidalhatatlan. Az új idők új embere talál ugyan jólétet, anyagi gondjai sincsenek, lelki megnyugvást azonban hiába keres. El kell indulnia,

hogy lelke fájó ürességét betöltő, új tartalmat találjon. Hogy eljut-e Beteljesedés városába, nem tudni: Az utak ismeretlenek.

A regény minden sorából vajdó korunk szól hozzánk s minden szava a mi szavunk is, minden panasza, a mi panaszkodásunk is: Ezért jelent mindenkinek komoly gyönyörűséget és nyereséget Kassák Lajos könyvének olvasása.

*

A regény a Nyugat kiadásában jelent meg.

T. Z.

Makkai Sándor :

Táltos király

A „Táltos király” egy regény trilógiájának az első része. Ha a másik két rész is ennyire sikerül, úgy a magyar történelmi regények között egészen külön helyet foglal el. Makkai IV. Bélát választotta a regény főhőséül, ezt a kort és ezeket az embereket valóban csak a kisebbségi sorsba került ember értheti és írhatja meg ilyen fenségesen szépen. Ezzel nem azt akarom mondani, hogy a Táltos király-nak nincsenek hibái, de ezeket elnézhetjük, mert ezt a regényt egy egységes történelmi páthosz forrasztja egész alkotássá. A könyvben nagyon sok a történelmi vita anyag, sokat fogunk még a könyvről hallani, de csak büszkeséggel emlegethetjük történelmi regényeink között. Csodálatos, hogy milyen találoan jellemzi röviden fajtáját: „Gondold csak el, hogy mi volt a hun vagy avar nép Attila, Boján nélkül, s mi lett általuk? Kelet népei, a mienk is, egy teremő akaratonélküli álmos, tunya, szívesen szét-hulló tömegek, szeretnek minden cél nélkül ballagni barmaik után s gondolat nélkül nézdegélni szét a világon. Alszik bennük az élet. Ha aztán jön az úr, aki gondolt róluk valamit, aki tud akarni, aki

meglátott egy célt, amit ezzel a néppel elérhet s képes rá, hogy felébressze iránta a mélyben pislogó lángot: az mindent csinálhat belőlük és velük, amit csak akar”.

A Táltos királyban Makkai majdnem az összes Árpád legendákat szerepelteti, de olyan lelki beállításban, hogy azokat már nem is legendáknak tekintjük, hanem mint igaz történelmet és talán ez a legszebb az egész munkában. Nem mesét mond, hanem egy rég letűnt dicsőséges multat elevenít fel s a legendáknak erkölcsi alapot ad.

II. Endre udvara a könnyelmű és saját egyéniségének kiélésébe elmerült király mellett a romlottság félszke, az ország kegyencek kizsákmányoló politikájának martaléka lesz. A tulajdonképeni urak az adóbérlő szerencsének és izmaeliták, akik gazdagra híznak, amíg a szegény földhözragadt nép már lakhelyéről is megszökik, hogy az adóküfárok elől legalább az életét megmenthesse és ne kelljen rabszolga sorba züllenie. Apjának tetteit Béla keményen elítéli, szembe száll akaratával és ezért kegyvesztetté válik. Erdélybe vonul tehát, mint kiskirály